

Kroniek

P.L. Storm

Het rapport ECHTSCHIEDING EN HERTROUWEN - een doorbraak?

In deze Kroniek wil ik aandacht geven aan de kerkelijke bezinning die momenteel plaatsvindt rond het verdrietige thema echtscheiding. Ik doe dat terwijl in de maand waarin ik dit schrijf (april), dat onderwerp ook in de samenleving weer even in het nieuws is. Dankzij onze minister van justitie Donner. Hij liet publiek weten graag af te willen van het fenomeen *flitsscheiding*.

Ondanks alle dure bezwingingen van het tegendeel, nog maar een enkel jaar geleden, blijkt deze simpele vorm van scheiden heel veel benut te worden. Het is hem een doorn in het oog, dat dit oneigenlijke gebruik van het zogenaamde geregistreerde partnerschap tot gevolg heeft dat scheiden een administratieve handeling is geworden, waaraan geen rechter te pas hoeft te komen. Maar waarbij ook vaak een goede regeling met het oog op de kinderen ontbreekt. Bovendien is deze vorm van scheiden binnen het internationale recht ook een moeilijke figuur. Flitsscheiding wordt in het buitenland niet erkend. En daarom: geen scheiding zonder rechterlijke uitspraak. Het liberale deel van onze volksvertegenwoordiging wist niet hoe snel het moest zijn om hier gelijk luidkeels protest te laten horen. En tegelijk werden initiatieven aangekondigd die het tegendeel beogen van wat de minister opperde. Laat niemand komen aan deze grote verworvenheid van onze samenleving! Zo gemakkelijk als je vrijwillig met elkaar trouwen kunt, moet je er ook weer mee kunnen ophouden, zo werd van VVD-zijde betoogd. De flitsscheiding wordt opeens omhelsd als een waardevol goed, dat en passant ook de toch al overbelaste rechterlijke macht ontlast.

Kerkelijke worsteling

Ook zonder flitsscheiding is scheiden in onze samenleving al lange tijd relatief eenvoudig te realiseren. In zo'n samenleving worstelen wij als kerken ook met onze echtscheidingsvraagstukken. We moeten dus, zou je zo zeggen, tamelijk direct kunnen aanvoelen wat Christus ons erover leert. Of de apostel Paulus. Bij alle culturele verschillen met de joodse samenleving uit de jaren dertig van de eerste eeuw of de samenleving van het Romeinse rijk halverwege die eeuw, moet wat zij zeggen over het huwelijk en de (on)ontbindbaarheid ervan, tamelijk gauw herkenning vinden. Je aan hun onderwijs gewonnen geven is nu net zozeer als toen een zaak van 'vreemdelingschap'. Zij gaven immers onderwijs over Gods wil met betrekking tot huwelijk, echtscheiding en hertrouwen in samenlevingen waarin ook griezelig makkelijk gescheiden werd. Ook dit onderwijs was en is 'niet naar de mens'. Zelfs binnen de kerk was de primaire reactie op Christus' onderwijs: 'Indien voor een man de zaak met zijn vrouw zó staat, is het niet raadzaam te trouwen.' Jezus' discipelen zeiden dat (Mat. 19:10). Hun context - van bijvoorbeeld het tamelijk 'flitsscheidende' gebruik van de scheidbrief - maakte dat zij het onderwijs van hun Meester op het eerste gehoor ervoeren als nogal onpastoraal en tot niet geringe onbillijkheden leidend.

Toch (of misschien juist daarom) hebben wij het er moeilijk mee om de rechte herkenning en toepassing van dat onderwijs te vinden en het daar dan ook samen over eens te zijn.

Huwelijksproblemen, scheidingen en vragen rond (on)mogelijkheden van hertrouwen zijn weliswaar ook in de kerk helaas van alle tijden, maar de afgelopen tientallen jaren wel in omvang en intensiteit gigantisch gegroeid. Kerkenraden komen voor ingrijpende en moeilijke vragen te staan te midden van een hoop persoonlijk leed van betrokkenen. En elke situatie is verschillend. Diezelfde kerkenraden handelen en oordelen ook bepaald niet steeds gelijk of vergelijkbaar. Dat wordt al een hele tijd als een probleem ervaren. Hoe doe je in al die moeilijke situaties recht aan het onderwijs van de Here?

Is eenheid in beleid te bevorderen?

De verschillen in het oordelen en handelen van kerkenraden werden al weer meer dan tien jaar geleden als zo groot ervaren dat in 1993, op verzoek van een Particuliere Synode, de Generale Synode van Ommen besloot tot een deputaatschap dat één en ander eens moest inventariseren en bestuderen. Zou meer eenheid van beleid te bereiken zijn door nadere generale besluiten? Op de volgende synode (Berkel 1996) werd gerapporteerd en kwam het inderdaad tot besluitvorming. Die besluitvorming riep echter een hoop reacties op en bleek de gewenste eenheid in beleid bepaald nog niet dichterbij te brengen. Naar aanleiding van alle reacties en bezwaren stelde de synode van 1999 (GS Leusden) die besluiten bij en gaf tegelijk opnieuw een studieopdracht, nu aan een nieuw deputaatschap. Tot de opdrachten behoorden o.m. 'onderzoek te doen naar de hermeneutische vragen rond scheiden en hertrouwen in een breder perspectief' (ACTA, art. 72, besluit 3.6). Op de volgende synode (Zuidhorn 2002) lag er een dik studierapport, dat er blijk van gaf dat deze opdracht diepgaand was opgepakt. Toch leidde het nog niet tot veel vernieuwende besluitvorming. Eerst moesten de kerken de gelegenheid krijgen zich er langer en diepgaander op te bezinnen. Deputaten dienden daarvoor hun rapport tot een leesbaarder en beknopter geheel te bewerken, met verwerking van de bespreking ter synode.

En daarmee komen we in de actualiteit van vandaag. Dat herschreven studierapport ligt nu in het midden van de kerken. De titel is: ECHTSCHIEDING EN HERTROUWEN (hieronder afgekort: EH). De ondertitel: 'Aanzet tot een nieuwe benadering van echtscheiding, tucht en hertrouwen.' Die ondertitel laat al zien wat de niet geringe pretentie is van dit rapport. Of, vriendelijker gezegd, wat de sterke hoop is van de opstellers ervan. Die hoop is niet minder dan dat we met de door hen voorgestelde benadering tot een doorbraak kunnen komen. Een doorbraak in onze bezinning en in de mogelijkheden van kerkelijk beleid. Een nieuwe benadering en verwerking van de schriftgegevens die altijd een grote rol spelen in deze vragen (Mat. 5:19; 1 Kor. 7 etc.) en een nieuwe inkadering ervan in meer algemene schriftthema's als 'navolging van Christus' en 'passend zijn bij de stijl van het koninkrijk', zouden mogelijkheden openen om een nieuwe eenheid als kerken te vinden op dit punt. Dat zou natuurlijk prachtig zijn. Een echte doorbraak. Voor de wil en poging daartoe kun je alleen maar respect hebben. Er is veel denkwerk in gestopt. De ernst om echtscheiding als een kwaad te blijven beschouwen en behandelen, spreekt uit heel het rapport. Die waardering blijft staan, ook als je uiteindelijk toch niet overtuigd raakt dat de gehoopte doorbraak daadwerkelijk bereikbaar is op de manier van het rapport. En laten we ook nuchter zijn. Er moet ons wel veel geschonken zijn, willen we na bijna twintig eeuwen in de Schrift mogen ontdekken wat de kerk nog nooit eerder heeft mogen en kunnen zien.

Wat is het nieuwe?

Wat is nu het nieuwe in deze voorgestelde nieuwe benadering? Ik wil dat kort samenvatten, ook al is er onderhand veel over geschreven. Wat deputaten betreft moeten we af van het spreken over echtscheidingsgronden. Tot nu toe hebben we de Schrift bevraagd op het punt: in welke situaties mag je scheiden? Op basis van Matteüs 5 en 19 werd dan echtbreuk echtscheidingsgrond, en op basis van 1 Korintiërs 7 ook kwaadwillige verlating (hoe smal of breed ook opgevat).

Daartegenover bepleiten deputaten dat we in deze vragen het geheel van het onderwijs van de Schrift in rekening moeten brengen, met als uitgangspunt het onderwijs van de Here Jezus. De Here Jezus, die teruggaat tot achter Mozes naar hoe de HERE het met de schepping heeft bedoeld. En dan wordt duidelijk: de Here Jezus geeft ons weer als duidelijke regel mee: echtscheiding en hertrouwen zijn niet passend in de stijl van wie Hem volgen. Met andere woorden: we moeten met elkaar niet spreken over echtscheidingsgronden, want die geeft de Schrift ons niet.

Dat is dus het eerste nieuwe: geen echtscheidingsgronden.

Geeft de Here Jezus zelf geen echtscheidingsgrond?

Wie zich daartegenover beroept op de uitzondering die Jezus toch lijkt te maken voor overspel/ontucht, krijgt te horen: je overvraagt dan het onderwijs van Christus. Hij wil alleen zeggen dat Hij die situatie op dat moment buiten beschouwing laat, omdat het gevolg van overspel al in de wet van Mozes geregeld was (EH, p. 10). De stijl van het koninkrijk is, dat je ook in situaties van overspel zoekt naar mogelijkheden van vergeving en dus van herstel van het geschonden huwelijk.

Hierover zou op zich al langer door te spreken zijn, maar ik weersta die verleiding. Ik ben overigens ook op dit punt niet overtuigd. Terecht wordt erop gewezen dat het ook na overspel de stijl van het koninkrijk is om, als het kan, te vergeven.¹ Maar het blijft staan, volgens mij, dat je wel degelijk met beroep op de Here Jezus kunt zeggen, als er geen vergeving mogelijk is: het huwelijk is ontbonden, ook in de ogen van de HERE. Niet hertrouwen en niet kerkelijk bevestigen, zoals deputaten graag als kerkelijke regel zouden zien komen, daar ontgaat mij niet maar de billijkheid van, maar ook de dwingende bijbelse fundering. Of je het woord 'grond' wilt blijven gebruiken of niet, zakelijk is overspel minstens in een heel aantal gevallen een door de Schrift toegelaten grond voor scheiding.

Het tweede nieuwe

Hoe dan ook, uitgangspunt voor deputaten is: geen echtscheidingsgronden. Zelfs wie aarzelingen houdt bij dit uitgangspunt, kan er veel sympathie voor hebben. Er zit bij deputaten veel verzet achter tegen het werken met gronden op de manier van de analogieredenering. Ze analyseren uitvoerig en terecht hoe oeverloos zulk geredeneer (geweest) is. Zeker als het gaat om hoe 1 Korintiërs 7 daarvoor gebruikt is.² En dat brengt ons bij het tweede, en eigenlijk belangrijkste nieuwe van hun nieuwe benadering. Wanneer de regel van de Here Jezus zo duidelijk is en zo zonder uitzonderingen (nl. niet scheiden en niet hertrouwen), hoe verhoudt zich dit dan tot wat Paulus schrijft over het getrouwde gemeentelid dat zich mag neerleggen bij het 'kwaadwillige' vertrek van de ongelovige echtgenoot, en dat hij of zij in dat geval 'niet gebonden is' (vs. 15)? De beantwoording van deze vraag door deputaten is eigenlijk het belangrijkste uit het hele rapport. Het is dé pijler onder de voorgestelde nieuwe benadering. En dat betekent ook: deugt deze pijler niet, dan valt daarmee heel de ermee gesteunde benadering. Deputaten vatten als kern zelf samen: 'Paulus leert dat zich onvoorziene situaties kunnen voordoen waarin de regel van het gebonden blijven onbillijke gevolgen kan krijgen. Er is geen reden om die onvoorziene situaties te beperken tot die situaties die zich in de Bijbel voordeden, of analogieën daarvan. Daarom moeten we zijn woord uit 1 Korintiërs 7 niet verwerken tot een echtscheidingsgrond, maar als voorbeeld van een mogelijke manier van handelen. Echtscheiding blijft in 1 Korintiërs 7 een kwaad maar het is te verkiezen boven een groter kwaad van compromis op het punt van geloof' (EH, p. 13). Deputaten willen eigenlijk twee dingen ons aanleren. Allereerst dat Paulus zich als apostel de vrijheid veroorlooft om een uitzondering te maken op een regel van de Here Jezus. Want Paulus had te maken met een situatie die de Here Jezus niet had voorzien. En het tweede is dan: op gelijke wijze als Paulus moeten ook wij in onvoorziene situaties uitzonderingen kunnen vaststellen. Een belangrijk citaat: 'We vatten wat Paulus zegt over het niet tot elke prijs in stand houden van het huwelijk in 1 Korintiërs 7 op als een *incidenteel* ontslag van de binding aan de regel van de ontbindbaarheid van het huwelijk, zoals de Here Jezus erover spreekt. Het gaat in de woorden van Paulus dus niet om een nieuwe openbaring over een (tweede) echtscheidingsgrond - kwaadwillige verlating. In de gereformeerde traditie is te veel naar analogie hiervan te werk gegaan. Wat Paulus hier noemt, is een richtingwijzer voor nieuwe en onvoorziene situaties, waarbij de toepassing van de regel van de ontbindbaarheid zou leiden tot onbillijke en verkeerde gevolgen. Wij willen ook een analogie hanteren, maar niet door alleen te zoeken naar de overeenkomst tussen wat Paulus noemt en onze situatie. De analogie is dat er kennelijk situaties kunnen zijn, waarin de regel van Christus over de ontbindbaarheid niet zonder meer

moet worden toegepast, omdat die situatie in de oorspronkelijke context waarin gesproken werd, niet in beeld was. *De analogie is dan dat we, evenals Paulus, de regel die uit het onderwijs van de Here volgt, niet van toepassing moeten verklaren.* Echtscheiding kan in zulke situaties het “mindere kwaad” zijn’ (EH, p. 17).

Is hier een doorbraak bereikt?

Wat levert deze benadering nu op? Wat mijzelf betreft in ieder geval dat het rapport (zowel in oude als nieuwe versie) een heel dubbele leeservaring geeft. De eerste leeservaring is die welke het meest het nieuws haalde toen de eerste versie net was verschenen: wat een streng en aan onze cultuur tegendraads rapport! Geen echtscheidingsgronden. Geen bevestiging van tweede huwelijken, zelfs niet wanneer het een huwelijk zou betreffen van een eerder schuldloos gescheiden man of vrouw. Maar aan de andere kant de leeservaring: wat een verrassende opening van mogelijkheden voor heel veel nieuwe ‘incidentele’ ontslagen aan de regel van de Here Jezus! En dat zou dan in het voetspoor van Paulus zijn.

Of ook: aan de ene kant scherpe en terechte kritiek op de steeds verder op te rekken analogieredeningen naar aanleiding van wat allemaal ‘kwaadwillige verlating’ zou zijn. Maar aan de andere kant het vervangen daarvan door toch weer een nieuwe analogieredening, namelijk: gaan vaststellen wanneer er situaties zijn dat de regel van Christus over onontbindbaarheid niet kan worden toegepast, omdat dat tot onbillijkheden in onze specifieke context leidt.

Gaat dit nu de doorbraak opleveren die ervan gehoopt wordt? En eenheid van herstel in beleid en pastoraat?

En zijn we ook toe aan die andere doorbraak, die zou volgen wanneer onze kerken deze voorzet tot nieuwe benadering straks zouden gaan vaststellen als uitgangspunt voor kerkelijk handelen? Want ook dat is hier aan de hand. De voorgestelde nieuwe benadering van echtscheidingsvraagstukken staat of valt bij het overnemen van een nieuwe benadering van de Schrift. De Schrift zou ons de leesregel aan de hand doen dat de kerk de eigen context van bijbelwoorden op zo’n manier verdisconteert, dat vervolgens de eigen context van de kerk ons mag duidelijk maken dat we ons ontslagen mogen weten van duidelijke regels van de Schrift. Contexten verschillen nu eenmaal. En dan gaat het om regels die binnen de Schrift zelf niet als schaduwachtig of zo, hun heilshistorische plaats worden gewezen.

Reactie

Het is vooral op dit punt dat er kritiek op het rapport aan het groeien is. In dit verband wil ik met name aandacht vragen voor een uitvoerige bijdrage die twee predikanten uit onze kerken een tijdje terug publiceerden in de GEREFORMEERDE KERKBODE. Ik doel op het artikel ‘Echtscheiding en hertrouwen’ van de predikanten P.L. Voorberg en H. Pathuis (hierna: V&P).³

In dat artikel uiten ze waardering voor de intenties van de rapportenschrijvers. Maar op enkele kernpunten uiten ze indringende kritiek. Hun eerste punt moet ik noodgedwongen hier laten liggen. Dat betreft de manier waarop deputaten de gedachte van drs. H. de Jong bruikbaar achten, dat we nog steeds rekening moeten houden met het terugzakken van de gemeente tot het niveau van wat Mozes ‘de hardheid van het hart’ heeft genoemd in Deuteronomium 24.⁴

Ik wil wat breder weergeven wat zij aan kritiek hebben op de grote pijler onder het deputatenverhaal, namelijk hoe Paulus in 1 Korintiërs 7 zou omgaan met Christus’ onderwijs. Ik meen dat hun kritiek hout snijdt.

Paulus en de kerk

V&P stellen allereerst kritische vragen bij de manier waarop Paulus en de kerk op één lijn geplaatst worden. Zeker, ook deputaten hebben er weet van dat er verschil is tussen Paulus met

zijn unieke apostolische volmacht en de kerk met haar christelijke vrijheid. Toch zit het punt van overeenkomst volgens hen ‘in het gegeven dat zich onvoorziene situaties kunnen voordoen die ons voor nieuwe vragen stellen’ (EH, p. 18). Paulus zou ons dan voordoen hoe hij zijn afwegingen maakt, wanneer een bestaande regel niet voldoet. V&P schrijven daarvan: ‘Daartegenover vragen wij (naar analogie (!) van Galaten 1:8) ons af: Kan iemand, al was het een engel uit de hemel, ooit Jezus’ onderwijs *niet van toepassing* verklaren?’ (p. 198). En even later: ‘Paulus is geïnspireerd apostel, man met gezag (vergelijk ook 1 Kor. 7:25). De kerk mag o.i. hiermee op geen enkele manier op één lijn gezet worden. Kom je anders niet in de buurt van het roomse kerkbegrip: “de kerk spreekt”!?! De kerk is toch niet geroepen om ontslag van regels te bieden, dispensatie te geven? De kerk is geroepen om het woord onverkort te verkondigen’ (p. 199). Afgezien van deze principiële punten vraag je je af: hoe zou dit nu praktisch moeten? Hoe zal ‘de kerk’ bepalen dat er ontslag aan de regel verleend kan worden? Bij kerkenraadsbesluit? Dan zal blijken dat de Geest in plaats A nogal eens in een andere waarheid leidt dan in plaats B, een beetje onaardig gezegd. Of moet het per synodebesluit? Dan zal het voor kerkenraden lang wachten worden om in een bepaalde situatie te kunnen uitspreken: hier hebben we een verantwoorde uitzondering op de schriftuurlijke regel.

Maakt Paulus een incidentele uitzondering?

Een kernvraag is natuurlijk: klopt het wel dat Paulus ons zo’n voorbeeld geeft van het creëren van uitzonderingen op regels van de Heiland? Of doet Paulus eigenlijk niets anders dan de regels toepassen in de specifieke situatie waarover hij schrijft? Ik denk dat dat laatste het geval is en veroorloof me hier een lang citaat waarin V&P dat volgens mij overtuigend neerzetten. Ze wijzen erop dat het in 1 Korintiërs 7 niet gaat om *onvoorziene* situaties, maar om *niet-genoemde* situaties. Dat is een belangrijk verschil. Ze schrijven:

‘Christus noemde de situatie van verlaten om het geloof niet (waarschijnlijk omdat dit ten tijde van de Bergrede nog niet in beeld was). Een dergelijke niet genoemde situatie gaat Paulus nu invullen. Daar is hij zich ook uitdrukkelijk van bewust want hij geeft aan dat hij voor deze situatie niet een expliciet woord van de Here kan noemen, in tegenstelling tot de situatie van 1 Kor. 7:10v. Hij formuleert dus met eigen woorden wat de Geest hem ingeeft. En zo geeft Paulus, in volledige overeenstemming met het uitgangspunt “binnen Gods volk géén echtscheidingen”, zijn *aanvullende* regel in een situatie die niet eerder voorkwam. Namelijk de situatie in een zendingsgemeente waarbij een huwelijk met één been buiten de kerk staat, en de gelovige partners in gewetensnood komen. Ze waren getrouwd, kwamen tot geloof en worden nu verlaten. Wat vraagt de Here in deze situatie? Welke keus moet er worden gemaakt? Dan komt het antwoord, met apostolisch gezag. Ook als Paulus zich niet direct op een woord van de Here Jezus kan beroepen, is daarmee zijn gezag niet van een andere orde. Zijn antwoord komt hierop neer. Als de echtgenoot zegt: “jij komt er alleen in als jij je geloof overboord zet”, dan gaat de band met de Here boven alles. Daaraan is een ieder allereerst “gebonden”. Als de echtgenoot hem/haar daarom verlaat, mogen ze daarin berusten. De broeder of zuster is in dit geval niet meer gebonden aan die echtgenoot. Dat is niet een “rekening houden met zwakheid van man en vrouw” (EH, hoofdstuk 3 punt 5), maar dat is rekening houden met óngeloof en haat tegenover Christus en tegenover een christelijke levensstijl van het betrokken gemeentelid.

Het is niet te begrijpen hoe hier een vóórbeeld aan de orde zou zijn, waarin Paulus laat zien, dat het onderwijs van de Here Jezus soms niet van toepassing is. Want dit sluit toch aan bij het onderwijs van Christus zelf: “wie vader of moeder (en dán de analogie: wie man of vrouw) liefheeft boven Mij, is Mij niet waard” (p. 198v).

Hoe gaan we met de Schrift om?

V&P gaan ook in op wat ik hierboven een tweede doorbraak genoemd heb, die dit rapport lijkt te willen bewerkstelligen. Namelijk op het punt van omgang met de Schrift. Terecht vragen V&P

zich af hoe dat ‘niet van toepassing’ verklaren van woorden van de Heiland zich verhoudt tot onze belijdenis dat de canon afgesloten is. Mag op gezag van de kerk dan wél aan de Schrift worden toegevoegd (nieuwe bepalingen) of afgedaan (onderwijs van Christus niet van toepassing)? En wanneer de kerk het gezag zou hebben om een woord van Christus voor ‘niet van toepassing’ te verklaren, geldt dat dan ook voor andere geboden en woorden van Christus? V&P: ‘En als we die vrijheid al hebben bij woorden van Christus, dan nog veel meer bij woorden van apostelen? Kan dan bijvoorbeeld met betrekking tot woorden van Paulus over homoseksualiteit en de vrouw (niet) in het ambt eveneens gezegd worden dat ze niet van toepassing zijn?’ (p. 199). Ze signaleren ook terecht het gevaar van hopeloze casuïstiek en willekeur waarin we verzeild zouden raken, wanneer de kerk moet gaan bepalen in welke gevallen wel en in welke niet ontslag aan de regel van Christus geoorloofd is, of in ieder geval het mindere kwaad is. Daar waar in het rapport door deputaten herhaaldelijk erop gewezen wordt dat in de haalbaarheid van wat je iemand oplegt, de mate van het aanwezige geloof en geloofsinzicht een grote rol speelt (EH, p. 19,20,22 bijv.), zie ik alleen maar meer reden voor deze zorg van V&P.

V&P bepleiten geen biblicistische omgang met de Schrift. Terecht zeggen ze echter: ‘Maar Paulus’ onderwijs is in dezen wel eindstadium van het onderwijs over echtscheiding en hertrouw. Er is voorzover ons bekend na 1 Kor. 7 niets meer aan toegevoegd in de Schrift, en alleen die (Schrift) heeft gezag. Exegese moet uitmaken wat precies bedoeld wordt met verlating om het geloof en met overspel...’ (p. 199).

Hun conclusie is dan ook: ‘We hebben het gevoel dat de weg die deputaten hier wijzen gevaarlijk en onbegaanbaar is, vooral op het punt van de exegese en hermeneutiek in verband met 1 Korintiërs 7.’ En even later roepen ze op om ervoor te waken ‘dat we in ons enthousiasme over grote delen van het rapport een gevaarlijke en verkeerde manier van Bijbeluitleg de kerk binnen halen die verbijsterende gevolgen kan hebben’.

Ik wil hierbij aansluiten. De stijl van het koninkrijk is toch voor ons in onze context ook nog steeds de navolging van Christus in zijn vrijmoedig beroep op: ‘Er staat geschreven...’?

Slot

Is een doorbraak nabij in de worsteling van onze kerken om meer helderheid en eenheid te bereiken in de vragen van echtscheiding en hertrouwen? Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat ik nog niet zie dat het studierapport die doorbraak gaat brengen. En er vallen nog wel meer vragen te stellen aan het rapport.⁵ Naast alle waardevols dat het biedt. Het is een moedige poging. Maar nog geen overtuigende poging. De enige doorbraak die ik erin zie gloren, is er één waar ik bang voor ben: een nieuwe hermeneutiek waarbij de kerk haar eigen context op zo’n manier inbrengt in haar lezen van de Schrift, dat, ondanks alle gevonden mooie thema’s en lijnen uit de Schrift, het concrete schriftwoord het zwijgen opgelegd wordt. Dan raakt de Schrift het ‘kritisch tegenover’ dat het had in de context van de tijd van ontstaan, zoetjesaan toch kwijt in de context waarin wij de Schrift nu ontvangen. Dat kan nooit de bedoeling wezen. Dat is ook per se niet de bedoeling van deputaten. Maar dat is desondanks wel de dreigende consequentie van een nieuwe benadering, die juist op dat punt trouwens zo nieuw helemaal niet is. Zouden we niet moeten beginnen met waar ik dit artikel mee begon? Namelijk eerlijk onder ogen zien dat het onderwijs van de Schrift over huwelijk en echtscheiding nog net zo ‘contextvreemd’ is als toen het voor de eerste keer gegeven werd.

Het zal niet gemakkelijk zijn voor de synode om te beslissen hoe het nu verder moet. Met V&P vraag ik me af of we als kerkenraden niet weer eenvoudig hebben te leren handelen vanuit de voorschriften van Christus en van 1 Korintiërs 7. Ze schrijven: ‘Zou het misschien toch zo zijn, dat we (met de nodige voorzichtigheid, ...) reden hebben om te spreken van twee echtscheidingsgronden, overspel en verlating om het geloof, waarbij we ondertussen de waarschuwing van deputaten ter harte nemen dat we deze gronden niet moeten oprekken door geforceerde analogieredeneringen?!’

Noten:

- ¹ Op zich is dit niets nieuws. De deputaten die een uitvoerig studierapport hebben uitgebracht aan de synode van Leeuwarden 1920, wisten al te schrijven: *‘En al staat naar Christelijk beginsel het hooger, wanneer de beleedigde echtgenoot, zoo de schuldige partij tot berouw komt, de begane zonde vergeeft en de huwelijksgemeenschap weer herstelt, toch kan zijn recht om de overspelige vrouw te verstooten naar Christus’* uitspraak niet worden ontkend’ (Gepubliceerd in: RAPPORTEN AAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND, SAAM TE KOMEN TE UTRECHT, AUGUSTUS 1923, Kampen z.j., p. 18, cursivering van mij).
- 2 Het is overigens ontdekkend om te zien hoe we als gereformeerden zelf in de afgelopen eeuw daarin verschoven zijn. In de discussies voor de oorlog ging het nog om de vraag of er wel twee echtscheidingsgronden zijn. Mensen als J. Ridderbos en S. Greijdanus erkenden alleen overspel als grond. Veel anderen verdedigden ook kwaadwillige verlating als grond. Het resulteerde uiteindelijk in 1933 tot het synodebesluit daarover geen uitspraak te doen. Daarbij is dan nog te bedenken, dat ook bij de voorstanders van twee gronden kwaadwillige verlating een veel begrensder begrip was dan bij de discussies in de jaren '90, zie het in de vorige noot genoemde rapport, p. 22v. In de besluitvorming van Berkel is het punt waarover de kerken geen uitspraak doen, omdat er geen eenstemmigheid over heerst, de vraag: welke vormen van kwaadwillige verlating zijn er allemaal naar analogie van de verlating omwille van het geloof in 1 Korintiërs 7 te maken (ACTA BERKEL, art. 47, uitgangspunt 3 en 4)? De synode van Leusden maakt vervolgens eigenlijk helemaal een einde aan de analogieredenering. Maar daarvoor in de plaats komt dan het uitgangspunt (dat nog steeds geldt!): *‘Er zijn ook andere ernstige vormen van zonden tegen een van Gods geboden waardoor het huwelijk fundamenteel wordt aangetast. Er valt geen algemene regel te geven om te beoordelen in hoeverre zulke zonden een grond vormen om in een echtscheiding te berusten’* (ACTA LEUSDEN, art. 72, uitgangspunt 4). Eigenlijk is dit een nieuw ingevoerde derde, onbepaalde grond, waarvoor niet eens meer geprobeerd wordt die aan een schriftwoord te hechten!
- ³ GEREFORMEERDE KERKBODE Groningen etc. nr. 13, 26 maart 2004, p. 196-199.
- ⁴ Het betreft hier overigens een belangrijk punt. Deputaten zien juist in het voorkomen van ‘hardheid van het hart’ reden om het door Paulus geleerde incidentele ontslag op de ‘harde’ regel van de Here Jezus toe te passen. Mensen kunnen te zwak, te weinig in geloof gegroeid zijn, om hen aan de regel van de Here Jezus te houden. Je zou dan oplossingen moeten zoeken die zo dicht mogelijk in de buurt blijven van de stijl van het koninkrijk. Afgezien van de vraag hoe je dit als kerkenraad nu eerlijk en overtuigend zou moeten toepassen in de praktijk, is terecht wat Voorberg en Pathuis schrijven: *‘Maar die ontsnappingsroute van “de hardheid van hart” zouden we te minder moeten willen gebruiken, omdat de Here Jezus Christus in deze wereld is gezonden en in Hem de liefde van God in volle heerlijkheid openbaar is geworden. Voor de schuld is betaald. De Heilige Geest wordt in ongekende royaalheid over de gemeente uitgestort. Waar Gods liefde sterker is gebleken en Gods krachten royaler werken, mag nauwkeuriger dienst aan de Here worden verwacht, een dichter bij de Here leven’* (p. 197).
- ⁵ Bijvoorbeeld over de manier waarop het onderwijs van de Here Jezus in de Bergrede ter sprake komt.